

สรุปบทเรียนการพัฒนาความรู้

หลักสูตร

แหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน รอบ 1/2567

*****

ชื่อ-สกุล (ภาษาไทย) นายสุรชัย พัฒนพิบูล ตำแหน่ง นักวิทยาศาสตร์ชำนาญการ

สังกัด กลุ่มมาตรฐานและพัฒนาระบบการวิเคราะห์ดิน สำนักวิทยาศาสตร์เพื่อการพัฒนาที่ดิน

วันที่อบรม วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2567 เวลา 6 ชั่วโมง

วัตถุประสงค์ของหลักสูตร

เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจให้กับผู้เรียนเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการ แหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน

สรุปบทเรียน

ความสำคัญของโครงการแหล่งน้ำในไร่นา นอกเขตชลประทาน

ประเทศไทยมีพื้นที่ทำการเกษตรประมาณ 149.25 ล้านไร่ เป็นพื้นที่ที่มีระบบชลประทานประมาณ 32.79 ล้านไร่ ส่วนพื้นที่ที่เหลือ 116.45 ล้านไร่ เป็นพื้นที่นอกเขตชลประทาน ยังมีพื้นที่ชลประทานบางส่วนที่มีปัญหาการขาดแคลนน้ำ มีน้ำใช้เพื่อการเกษตรไม่เพียงพอตลอดทั้งปี ขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง ทั้งนี้การทำการเกษตร น้ำจึงจัดเป็นปัจจัยสำคัญในระบบการผลิตทางการเกษตรและเป็นสิ่งจำเป็นในการอุปโภคและบริโภค ส่งผลต่อความเจริญทางเศรษฐกิจของประเทศ ดังนั้น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้มอบหมายกรมพัฒนาที่ดิน จัดทำโครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน เป็นการบรรเทาสภาพปัญหาภัยแล้ง การขาดแคลนน้ำ และเพิ่มประสิทธิภาพการเก็บกักน้ำในพื้นที่ทำการเกษตรของเกษตรกร ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติอนุมัติ และมอบหมายให้กรมพัฒนาที่ดิน ดำเนินการก่อสร้างแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน นับแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2548 เป็นต้นมา กรมพัฒนาที่ดินสามารถบรรเทาและแก้ไขปัญหาให้แก่เกษตรกรที่ได้รับความเดือดร้อนจากการขาดแคลนน้ำ ซึ่งการขยายขอบเขตการดำเนินโครงการในพื้นที่ชลประทานในพื้นที่ปลายคลองส่งน้ำที่น้ำส่งไปไม่ค่อยถึงจะช่วยให้โครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทานเข้าถึงกลุ่มเกษตรกรที่มีความต้องการได้ในทั้งในและนอกเขตชลประทาน ช่วยบรรเทาและแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนในช่วงฝนทิ้งช่วงภัยแล้งได้มากขึ้น

หลักการคัดเลือกพื้นที่

- 1 สสำรวจและรวบรวมรายชื่อเกษตรกรที่มีความต้องการสระน้ำ
- 2 การคัดเลือกเกษตรกร
- 3 การคัดเลือกพื้นที่เป้าหมาย
- 4 การดำเนินงานของสถานีพัฒนาที่ดิน

รูปแบบการก่อสร้าง

สภาพภูมิอากาศในปัจจุบันทำให้เกษตรกรต้องเผชิญกับปัญหาภัยแล้ง มีผลกระทบต่อผลผลิตทางการเกษตร และคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกร ดังนั้น เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการเก็บกักน้ำโดยการขุดสระน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน บนพื้นที่การเกษตรของเกษตรกรที่ประสงค์เข้าร่วมโครงการและอยู่ในหลักเกณฑ์การดำเนินงาน โดยกำหนดให้มีการก่อสร้างแหล่งน้ำขนาด 1,260 ลูกบาศก์เมตร ในพื้นที่ของเกษตรกรที่มีความตั้งใจประกอบอาชีพทางการเกษตร มีความพร้อมเข้าร่วมโครงการ สามารถสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการขุดสระน้ำ ในอัตราบ่อละ 2,500 บาทได้ โดยมีแนวทางและรูปแบบ การขุดสระน้ำขนาด 1,260 ลูกบาศก์เมตร ดังนี้ สระน้ำ คือ แหล่งเก็บกักน้ำฝน หรือน้ำซับที่ไหลซึมออกมาจากดิน โดยการขุดดินออกให้เป็นที่สำหรับกักน้ำ ให้มีขนาดความจุตามปริมาณน้ำที่ต้องการจะเก็บกักไว้ใช้ งานดินขุด คือ การขุดดินให้ได้ขนาดความกว้าง ความยาว ความลึก และลาดด้านข้าง ตามที่กำหนดในแบบมี

กระบวนการดำเนินงานโครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทานในพื้นที่

ขั้นตอนการจัดซื้อจัดจ้าง เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญ เจ้าหน้าที่ต้องกระทำด้วยความระมัดระวังและปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนด ต้องดำเนินการอย่างรอบคอบและเป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ ทั้งนี้ เพื่อให้การก่อสร้างแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทานเป็นโครงการที่ประสบผลสำเร็จ โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้โดยมีขั้นตอนการจัดซื้อจัดจ้าง ดังนี้ รายงานความต้องการ รายงานขอซื้อ/ขอจ้าง ดำเนินการซื้อ/จ้าง ขออนุมัติซื้อ/จ้าง สัญญาซื้อ/จ้าง ส่งมอบ/ตรวจรับ เบิกจ่ายเงิน

การควบคุมงาน มีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุม ตรวจสอบ และเข้าดูการทำงานของผู้รับจ้างให้งานเป็นไปตามรูปแบบ รายการข้อกำหนดและเงื่อนไข หลักวิธีการที่ดีและเป็นไปตามสัญญาเนื่องจากการก่อสร้างแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทานขนาด 1,260 ลูกบาศก์เมตร เป็นการก่อสร้างสระน้ำขนาดเล็กและดำเนินการในพื้นที่ของเกษตรกร ผู้รับจ้างจะใช้เวลาในการขุดประมาณ 1-2 วัน และใช้เครื่องจักรขนาดเล็ก ดังนั้นการควบคุมงานจึงเป็นเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดินที่รับผิดชอบพื้นที่นั้น ๆ โดยควบคุมจากขนาดของสระน้ำ ประกอบด้วย ความกว้าง ความยาว และความลึก เป็นไปตามกำหนดเพื่อนำมาคำนวณจะได้ปริมาตรของดินขุด 1,260 ลูกบาศก์เมตร

ขั้นตอนการตรวจการจ้าง คณะกรรมการตรวจรับพัสดุจะตรวจงานที่ผู้รับจ้างปฏิบัติงาน เพื่อให้เป็นไปตามรูปแบบรายละเอียดที่ตกลงกันไว้ในสัญญา โดยมีขั้นตอนการปฏิบัติงาน ดังนี้ 1) ตรวจสอบการปฏิบัติงาน 2) ออกตรวจงาน (คณะกรรมการฯ หรือกรรมการที่ได้รับมอบหมาย) 3) ตรวจผลงาน 4) ทำใบรับรองผลการปฏิบัติงาน 5) รายงานให้หัวหน้าส่วนราชการทราบและสั่งการ

ขั้นตอนการเบิกจ่ายเงิน การเบิกเงินงบประมาณ ขั้นตอนดังนี้ 1) ผู้รับจ้างส่งมอบงานพร้อมเอกสารการรับมอบสระน้ำ และภาพถ่ายสระน้ำของผู้เข้าร่วมโครงการ/งวด (เรียนประธานกรรมการตรวจรับพัสดุ) 2) ประธานกรรมการตรวจรับพัสดุ แจ้งผู้ควบคุมงานตรวจสอบสระน้ำที่ขอส่ง 3) ผู้ควบคุมงานตรวจสอบและรายงาน คณะกรรมการตรวจรับพัสดุ 4) คณะกรรมการตรวจรับพัสดุดำเนินการตรวจรับ และส่งเอกสารผ่านผู้ว่าจ้าง (ผอ.

สพด.) 5) ผอ.สพด. (ผู้ว่าจ้าง) มอบเอกสารให้งานธุรการเพื่อทำใบสำคัญเบิกเงิน 6) งานธุรการมอบใบสำคัญให้
งานการเงินเพื่อขอเบิกจ่ายในระบบ GFMS 7) งานการเงินขอเบิกจ่ายเงินในระบบ GFMS online ไปที่คลัง
จังหวัด 8) คลังจังหวัดตรวจสอบถูกต้องแล้ว online ไปที่กรมบัญชีกลาง 9) กรมบัญชีกลางโอนเงินเข้าบัญชีผู้
รับจ้างภายใน 3-5 วันทำการ 10) ผู้รับจ้างรับเงินและออกใบเสร็จรับเงินให้หน่วยงาน

การดูแลรักษาแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน

การดูแลรักษาแหล่งน้ำ ต้องทำอย่างสม่ำเสมอ ดังนี้ *ก่อนฤดูฝน* ต้องกำจัดวัชพืชที่ขึ้นปกคลุมรอบ ๆ บ่อ
โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณทางน้ำเข้าให้เรียบร้อย เพื่อจะให้น้ำฝนไหลเข้าบ่อได้อย่างสะดวกและไม่เกิดการกัดเซาะ
หลังฤดูฝน เมื่อบ่อเก็บกักน้ำไว้แล้ว ให้ตรวจดูบริเวณรอบ ๆ บ่อ หากมีการรั่วซึมให้ดำเนินการแก้ไข โดยการบดอัด
หรือใช้ดินเหนียวปิดทับ กรณีมีร่องรอยการกัดเซาะบริเวณทางน้ำเข้าหรือบริเวณขอบบ่อ ให้ทำการปรับแต่งแล้ว
ปลูกหญ้าซ่อมแซมให้เรียบร้อย

การปลูกหญ้าแฝกเพื่อป้องกันการพังทลายของดินบริเวณขอบบ่อ ดังนี้

- 1) การปลูกหญ้าแฝก เกษตรกรควรขุดแนวร่องปลูกตามแนวระดับ จำนวน 2 แถว แถวแรกอยู่โดยรอบขอบบ่อห่าง
จากบริเวณริมขอบบ่อ 50 เซนติเมตร และแถวที่ 2 ปลูกที่ระดับน้ำสูงสุด 1 แถว
- 2) ควรใส่ปุ๋ยหมักรองพื้นในร่องปลูก เพื่อเป็นการปรับปรุงบำรุงดิน และเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดิน
- 3) หากเกษตรกรมีกล้าหญ้าแฝกแบบเพาะชำถุงขนาดเล็ก ควรใช้ระยะปลูกห่าง 10 เซนติเมตร หรือมีกล้าหญ้าแฝก
แบบรากเปลือย (ที่เกิดรากอ่อนแล้ว) นำไปปลูกโดยใช้ระยะห่าง 5 เซนติเมตร
- 4) หลังจากปลูกหญ้าแฝกแล้ว เกษตรกรควรปลูกซ่อมในจุดที่หญ้าแฝกตาย เพื่อให้แนวรั้วหญ้าแฝกหนาแน่น
- 5) เมื่อปลูกหญ้าแฝกได้ประมาณ 3 เดือน ควรตัดใบหญ้าแฝกให้สูงจากระดับผิวดิน 50 เซนติเมตร เพื่อเร่งการแตกกอ
- 6) บริเวณขอบสระน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน เกษตรกรยังสามารถปลูกพืชผักสวนครัวหรือไม้ผลต่าง ๆ ไว้
บริเวณโคนรั้วเรือนเป็นการใช้ประโยชน์สระน้ำในไร่นาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การดูแลรักษาคุณภาพน้ำโดยใช้ปัจจัยการผลิตของกรมพัฒนาที่ดิน การรักษาคุณภาพน้ำให้สะอาดสามารถ ใช้วิธี
ทางเทคโนโลยีชีวภาพโดยมีการจัดการดังนี้ 1) *การใส่ปุ๋ยหมักลงในบ่อน้ำ* เชื้อจุลินทรีย์ย่อยสลายเซลลูโลสจากปุ๋ย
หมักจะช่วยย่อยสลายเศษชีเลนบริเวณผิวกันบ่อ เพื่อป้องกันการเกิดการเน่าเสียของเศษชีเลน 2) *การใส่น้ำหมัก*
ชีวภาพลงในบ่อน้ำ เพื่อเป็นการช่วยกำจัดของเสียที่เกิด การทำงานของจุลินทรีย์และรักษาระดับค่าความเป็นกรด
เป็นด่างของน้ำให้มีความเหมาะสมในการใช้ประโยชน์ทางการเกษตร

ประโยชน์ที่ได้รับต่อตนเอง

เพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้และความเข้าใจเรื่องแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน เพื่อใช้ชีวิตการเกษตร

ประโยชน์ที่ได้รับต่อหน่วยงาน

สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้อง และสามารถนำไปสื่อสาร และถ่ายทอด
ความรู้ให้แก่ผู้อื่นได้